

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ В УКРАЇНІ: ВИПАДКОВІСТЬ ЧИ ЗАКОНОМІРНІСТЬ?

Однією з основних проблем сучасної України є правовий нігілізм, одна із форм деформації правосвідомості українського суспільства. Саме тому в нашій країні не може йти мова про правову державу, адже суспільство відрікається від права. На сьогодні правовий нігілізм у всіх сферах нашого суспільства вважається нормою. Характерною особливістю суспільства є ідеалізм політиків, які пропагують нам нереальні політичні плани, а в інших країнах такий ідеалізм навіть би не сприймався. На нашу думку, неправильним є те, що наша правова свідомість ґрунтується на зовсім різних поняттях, ідеології та нігілізмі. Саме через цей фактор в Україні не можуть нормально реалізуватися політичні, економічні свободи.

Метою даної статті є дослідження правового нігілізму як комплексного явища, аналіз виникнення й історії розвитку даного явища, актуальності проблеми на сьогоднішній день, вплив правового нігілізму на правосвідомість людей.

Багато відомих вчених зверталися до вивчення правового нігілізму, зокрема, Н. Оніщенко, О. Скакун, С. Алексєєв. На основі праць зазначених вчених ми запропонуємо свої методи вирішення цієї проблематики.

Необізнаність людей із їх правами та конституційними обов'язками призводить до того, що суспільство не вміє та не знає, як правильно себе вести в тій чи тій ситуації. Через це дорослі люди часто потрапляють до пасток, їхні квартири оформлюють на інших, замість них укладають юридичні угоди. А згодом і їхні діти потрапляють у ті ж самі пастки, адже їхні батьки не обізнані зі своїми правами. Тому часто у підлітковому віці діти стають правопорушниками або жертвами злочинців.

Звісно, що правовий нігілізм не з'явився сам по собі, його витoki проявляються ще у владних структурах СРСР, тому що становлення національної свідомості та правової культури відбувалося в умовах, які сприяли формуванню правового нігілізму серед населення.

У СРСР правовий нігілізм мав дві форми:

1) теоретичну (ідеологічну), коли на державному рівні обґрунтовувалися ідеї про відмирання держави і права при соціалізмі, що принижувало роль права в суспільному житті, про перевагу всесвітньої пролетарської революції над правами людини, про перевагу постанов Комуністичної партії перед законами, про вторинність права та ін.;

2) практичну, коли згідно з офіційною ідеологією було накопичено велику кількість нормативних актів, які або були морально застарілими, або містили декларації та лозунги, неясні та нечіткі формулювання, або суперечили один одному. Це призвело до правової деградації суспільства, до зневіри у право, зневаги до нього; встановлені державою норми права не виконувалися самими ж органами держави та посадовими особами, що спричинило появу відомчого нігілізму; правозастосовчі та правоохоронні органи діяли відповідно до принципу пріоритету доцільності перед правом та законом [1, с. 120].

З теоретичного боку, питання правового нігілізму було об'єктом багатьох спеціальних досліджень. Правовий нігілізм — різновид більш ширшого поняття — соціальний нігілізм. За загальним визначенням правовий нігілізм трактують як тип правосвідомості, який заперечує соціальну цінність права, вважає його недосконалим (найменш досконалим) способом регулювання суспільних відносин. Нерідко нігілізм доходить до руйнівних форм. У своїх крайніх проявах він перерегується з різноманітними анархічними, ліво- та праворадикальними проявами, максималізмом, більшовизмом та необільшовизмом [2, с. 14].

Правовий нігілізм є породженням системи суб'єктивних і об'єктивних чинників, зокрема:

наступність нігілістичних традицій — протягом багатьох століть формувалося нігілістичне ставлення до правових норм, які приймалися в угоду владі і втілювалися в життя з порушенням принципів справедливості, свободи і рівності. Нігілістичне ставлення до права особливо розви-

---

нулось у радянський період, коли на державному рівні обґрунтувалися ідеї про відмирання права і держави при соціалізмі, про перевагу всесвітньої пролетарської революції над правами людини, постанов Комуністичної партії над законами, коли порушення законності прикривались виправдовувальними поясненнями на зразок «в інтересах народу», «для виконання плану», а правоохоронні органи діяли відповідно до принципу пріоритету доцільності перед правом і законом;

кризовий стан у суспільстві (економічний і політичний), який поєднує економічну кризу влади та виражається в економічній нестабільності, інфляції, боротьбі за владу, корупції посадових осіб, відсутності професіоналізму органів державної влади і місцевого самоврядування. Все це призводить до правової незахищеності значної частини населення і підриває її довіру до влади та її правових актів;

недосконалість законодавства — його неупорядкованість, нестабільність і суперечливість, звідси — невіра у справедливість і об'єктивність законів, у їх відповідність праву, правам людини;

неефективність правозастосовної діяльності — недосконалість механізму приведення в дію ухвалених законів породжує невіру в законність дій посадових осіб різних рівнів, у діяльність правозастосовних, судових, правоохоронних органів; прагнення уникнути юридичної відповідальності, обійти закон;

низький рівень правосвідомості та правової культури, виявляється у незнанні чи слабкому знанні законодавства; психологічному прагненні звільнитися з — під контролю права, сили і примусу; сприйнятті масовою культурою (через її низький рівень) елементів так званої «кримінальної культури», характерних для ув'язнених колоній, тюрем (спосіб мислення і поведінка; жаргон; способи комунікації і вирішення конфліктів; настанови, які виправдовують порушення) тощо [3, с. 101-102].

На нашу думку, найголовнішими причинами правового нігілізму є:

низький рівень правової культури;

юридично безграмотні та недієві нормативні акти, неупорядкованість законодавства, його нестабільність і суперечливість;

стан законності у суспільстві.

Також, поняття «нігілізм» розглядається і з психологічної точки зору, зокрема, у працях Райха Вільгельма та Еріха Фромма. Еріх Фромм вважав, що нігілізм — це психологічний захист людини. Філософ зазначав, що розвиток людини як особистості відбувається в рамках формування двох основних тенденцій: прагнення волі і прагнення до відчуження. Поняття нігілізм також аналізується Райхом, який зазначав, що тілесні характеристики і такі особливості, як постійна посмішка, зверхня, іронічна і зухвала поведінка, — це все залишки дуже сильних захисних механізмів у минулому, які відокремилися від своїх вихідних ситуацій і перетворилися на постійні риси характеру, які проявляються як «невроз характеру», однією з причин якого і є дія захисного механізму — нігілізму.

Виходячи з вищенаведеного, на нашу думку, можна виділити напрями подолання правового нігілізму в Україні:

потрібно перш за все змінити деякі закони та нормативно-правові акти. Це неможливо реалізувати без підвищення правової освіти. Необхідно залучувати науковців для законотворчої роботи;

необхідно підвищити авторитет державної влади та державного апарату. Але в той же час не забувати про громадські організації, дати їм змогу більше впливати на політичне життя країни;

правове виховання має бути зорієнтоване на підвищення ступеня праворозуміння. Найбільш ефективними формами виховного процесу мають бути: а) правова пропаганда засобами масової інформації; б) розвиток сімейного правового виховання; в) покращення правової освіти в школах;

необхідна профілактика правопорушень і, передусім, злочинів. Необхідно проводити профілактичну роботу серед осіб, схильних до вчинення злочинів (осіб, які підлягали різного роду відповідальності, неповнолітніх із проблемних сімей тощо).

зміцнення законності і правопорядку, державної дисципліни. Слід покращити систему соціального захисту державним службовцям, підняти їм заробітну плату до рівня, що забезпечує гід-

---

не існування з тим, щоб уникнути корупції, встановити контроль за їхньою діяльністю з метою уникнення правопорушень в даній сфері.

Зрештою, всі форми боротьби з нігілізмом пов'язані з виходом суспільства з глибокої системної кризи соціального, економічного, політичного, духовного, етичного життя суспільства. Однак багато що залежить і від активної позиції самої особи.

Використана література:

1. *Ведерніков Ю. А.* Теорія держави і права: [навч. посіб.] / Ю. А. Ведерніков, В. С. Грекул. — Дніпропетровськ: УЛ, 2002. — 423 с.
2. *Скакун О. Ф.* Теорія права і держави: [підручник] / О. Ф. Скакун. — [2-ге видання]. — К.: Алеута; КНТ; ЦУЛ, 2010. — 520 с.
3. *Демидов Л. И.* Политический радикализм как источник правового нигилизма / Л. И. Демидов // Государство и право. — 1992. — № 4. — С. 14-22.

Дьоміна К. А. Правовий нігілізм в Україні: випадковість чи закономірність?

Досліджено правовий нігілізм як специфічний феномен, який впливає на процес формування правової держави, а також наслідки правового нігілізму для всіх верств сучасного українського суспільства. Розглянуто його історичні витoki, які впливали на процес формування світогляду та правової культури. На основі аналізу цього явища зроблені висновки щодо шляхів подолання правового нігілізму в Україні. Особливу увагу приділено прогалинам у законодавстві. Розглянуто поняття «нігілізм» із психологічної точки зору.

Ключові слова: право, правовий нігілізм, ідеологія, соціальний нігілізм, законодавство, державна влада.

Дёмина Е. А. Правовой нигилизм в Украине: случайность или закономерность?

Исследовано правовой нигилизм как специфический феномен, который влияет на процесс формирования правового государства, а также последствия правового нигилизма для всех слоев современного украинского общества. Рассмотрено исторические истоки, которые влияли на процесс формирования мировоззрения и правовой культуры. На основе анализа этого явления сделаны выводы относительно путей преодоления правового нигилизма в Украине. Особое внимание уделено пробелам в законодательстве. Рассмотрено понятие «нигилизм» с психологической точки зрения.

Ключевые слова: право, правовой нигилизм, идеология, социальный нигилизм, законодательство, государственная власть.

Dyomina K. Legal Nihilism in Ukraine: by Chance or Legal Conformity?

Legal nihilism is relevant at all times but nowadays it flourishes as never before. At present the issue of legal nihilism is not explored fully. Meanwhile, in connection with the development of the modern social order, there is an increasing manifestation of legal nihilism. Today there is a clear situation where the laws are openly ignored, violated, not enforced, not valued, not respected. The article covers the following aspects of the concept and definition of the legal and social nature of legal nihilism, the consideration of the essence of legal nihilism, definition and analysis of legal nihilism form as the negative properties of the domestic legal sphere. The purpose of this work is to study and to consider ways to overcome the legal nihilism. Tasks are defined by the context of the review and study the issues outlined above legal nihilism as a whole. The article investigates legal nihilism as the specific mobile phenomenon, which influences the process of forming of the legal state, and also consequences of legal nihilism for modern Ukrainian society. It is considered historical sources which influenced on the process of forming the world view and legal culture. On the basis of analysis of this phenomenon there were done conclusions regarding ways of overcoming legal nihilism in Ukraine. The special attention is spared blanks in legislation. It is considered basis of research of «nihilism» from the psychological point of view.

Key words: right, legal nihilism, ideology, social nihilism, legislation, state power.